

Borgerløn – eksistensgrundlag eller cafépenge?

Erik Christensen, 2017

På vej til borgerløn

Forlaget Hovedland, Gjern

128 sider, 189,95 kroner

Guy Standing, 2017 (oversat fra engelsk version udkommet 2010)

Prekariatet

Informations Forlag, København

350 sider, 299,95 kroner

Anmeldt af Jørgen Lindgaard Pedersen, lektor emeritus ved Danmarks Tekniske Universitet (DTU), Management Engineering

Erik Christensen, der netop har udgivet bogen 'På vej til borgerløn', er tidligere lektor ved Aalborg Universitet. Nu er han som pensionist en særdeles aktiv debattør og forfatter især omkring borgerlønstanken. Siden år 2000 har han udgivet en fem-seks bøger om borgerløn alene samt om borgerløn og bæredygtig udvikling. Hertil kommer et større antal artikler heraf nogle er udkommet i samarbejde med andre forskere og samfundsdebattører.

Hvad er borgerløn og hvorfor borgerløn?

Der findes mange forskellige definitioner af, hvad borgerløn er. Forfatteren tilslutter sig den definition, det internationale borgerlønsnetværk BIEN (Basic Income Earth Network) anvender (s. 9):

- 1) Den er universel
- 2) Den er individuel
- 3) Den er ubetinget
- 4) Den skal være tilstrækkelig
- 5) Den udbetales løbende, ikke som et engangsbeløb

Endvidere peger forfatteren på, at der eksisterer tre argumentationstyper eller fortællinger om borgerløn (s. 26-28):

- 1) En teknisk borgerlønsfortælling
- 2) En politisk borgerlønsfortælling
- 3) En utopisk borgerlønsfortælling

I den tekniske borgerlønsfortælling ses der på de muligheder, der åbnes ved at slå forskellige tilskudsformer sammen og gøre det offentlige mere brugervenligt og måske billigere. Altså et rationaliseringsprojekt.

Den politiske borgerlønsfortælling går ud på, at der sker en udvikling, hvor der skabes større frihed for den enkelte borger til at påtage sig uformelt arbejde. Dette vil indebære større autonomi i forhold til staten, arbejdsmarkedet og det civile samfund. En videreudvikling af et økonomisk medborgerskab i den universelle velfærdsstat som vi har i de nordiske lande.

Slutteligt har vi den utopiske borgerlønsfortælling, hvor borgerlønnen sættes ind i en langsigtet vision om skabelsen af et nyt bæredygtigt samfund, hvor det økologiske, det sociale og det økonomiske er forbundet og går op i en højere enhed.

Selv om det måske ikke siges helt eksplicit, så er det Christensens mål at bidrage til, at det enkelte individ opnår større frihed og større tryghed. De tre fortællinger nævnt oven for er de samfundsmæssige forudsætninger eller rammebetingelser, som kan bidrage til det egentlige måls opfyldelse. Forfatteren synes at tilslutte sig et miks af alle tre fortællinger. Først og fremmest for at udvide den sociale basis for tilslutningen til borgerlønsprojektet.

En praktisk reform med indførelse af borgerløn

I bestræbelsen på at få indført borgerløn i praksis med specielt henblik på Danmark har Christensen nogle mere kontroversielle forslag. Han afviser, at betalingen for borgerlønnen skal komme fra indkomstbeskatning (s. 82). Derimod opererer han med en samfundsmæssig fond bestående af vores fælles ejede viden. Denne fond skal hvert år tilføres tilsammen omkring 10 % af bruttonationalproduktet (BNP) fra patentindkomster, copyrightindkomster, andre intellektuelle indkomster, kapital- og formuebeskatning samt skat fra jord- og anden naturressourcerente (s. 82).

Forfatteren knytter ovenstående beskatningsforslag sammen med to andre reformforslag. For det første går han ind for, at de private bankers pengeskabelse skal fjernes og overføres til Nationalbanken (s. 86). For det andet vil han beskatte de højt-lønnede og beskæftigelsessikrede lønmodtagere af deres indkomst fra arbejdsmarkedet (s. 88-89).

Hvem er kombattanterne omkring borgerløn og hvilke ressourcer har de?

Men hvem skal kæmpe en borgerløn igennem og hvem er modstanderne? Her kommer det for tiden meget omtalte prekariat ind i billedet. Prekariatet er, hvad vi kan kalde samfundets løsarbejdere. Christensen gør ikke noget videre ud af at behandle denne

gruppe. Det gør Guy Standing derimod. Standing, der er forfatter til bogen *Prekariatet*, er professor i økonomi ved School of Oriental and African Studies (SOAS) i London. Han har en lang karriere i blandt andet ILO bag sig.

Prekariatet er ikke en ensartet klasse som arbejderklassen, men derimod en blanding af mennesker i mange forskellige sektorer som typisk kun har indkomst, når der er en kortvarig efterspørgsel efter dem. Det kan være inden for butiksområdet, fremstillingserhvervene eller transporterhvervene. Det kan også være undervisere i skoler eller på universiteter. Der kan være folk på vej ned, eller folk på vej op. Og endelig er der folk, der lever hele deres liv i prekariatet. Standing tager uden argumentation afstand fra det marxistiske begreb lumpenproletariatet, som indbefatter mere permanent arbejdsløse ud over grupperne i prekariatet (s. 26).

Standing kommer med nogle tal for størrelsen af prekariatet. I Japan skal det udgøre omkring 1/3 af arbejdsstyrken (tallene er fra 2010, hvor den engelske version af bogen som nævnt oven for blev udgivet). I Sydkorea skal over halvdelen af landets arbejdere være i midlertidige ikke-faste jobs (s. 36-37).

Hovedpointen i Standings værk er at prekariatets livsforhold er kendetegnet ved en fundamental usikkerhed. Det er indlysende, at dette betyder, at det er svært at kunne binde sig økonomisk til f.eks. en ejerbolig, hvor der jo løbende skal betales væsentlige ydelser. Men i det hele taget udgør usikkerheden et fundamentalt utryghedsskabende livsvilkår. Der er således tale om en skævvridning af samfundet.

Det er påfaldende, at såvel Christensen som Standing gør en del ud af at analysere viljestyrke og ressourcer hos prekariatet til at indføre borgerløn. Men spørgsmålet om der findes en tilsvarende viljestyrke og ressourceudrustning hos andre grupper i samfundet med hensyn til borgerlønprojektet stilles knap nok eksplicit. Det ville ellers være nærliggende at se nærmere på det egentlige borgerskab, som må formodes at besidde såvel fast ejendom som opnå monopolgevinster via deres jobs og formue. De vil få beløb svarende til cafépenge, men sandsynligt komme til at betale mærkbare beløb. I betragtning af, at 2/3 af den danske befolkning er ejere af fast ejendom, må der her være en solid modstandskraft mod at betale øgede ejendomsskatter selv om den betegnes som værende grundskyld. Christensen prøver at overbevise sig selv og andre om, at arbejderne vil kunne vinde ved at tilslutte sig borgerlønskampen. Det er dog mindre klart om de samme arbejderes fagforeninger på samme måde vil kunne vinde på borgerlønns indførelse. Blandt andet vil incitamentet til at melde sig ind i arbejdsløshedskasser formindskes. Med a-kassernes betydning som rekrutteringsluse til fagforeningerne kan dette naturligvis blive særdeles alvorligt for disse (s. 60-84).

En kritik af borgerlønnen på dens egne præmisser

Finansieringen af borgerlønnen er i bedste fald uklart beskrevet. Dels størrelsesmæssigt, dels kildemæssigt. Dvs. hvorledes kan der opkræves beløb af en størrelsesorden, der blot tilnærmelsesmæssigt kan betale for gildet? Og fordi indkomstskatten på forhånd opgives som kilde, hvilket forekommer realistisk med det generelt høje skatteniveau vi

har i Europa, så er der ingen dybdegående analyser, der viser, at husejerne, 2/3 af den danske befolkning, skulle være indstillet på at øge ejendomsbeskatningen, herunder jordbeskatningen (grundskyldsbeskatningen). Hvis det kun er den del af befolkningen, som ikke ejer deres bolig, der går ind for finansieringsmodellen, så har den på ingen måde et politisk flertal bag sig.

Det hjælper heller ikke, hvis de moderne virksomheder, der besidder stor intellektuel kapital, som i dag er beskyttet af forskellige former for intellektuelle ejendomsrettigheder (patenter, ophavsrettigheder, forædlerrettigheder m.v.) skal have beskattet en stor del af afkastet herfra. Effekten heraf ender på den ene eller anden måde hos private aktionærer fra den velstillede del af befolkningen eller hos pensionskasser, som den brede befolkning jo også skal leve af afkastet fra.

Når Christensen mener, at borgerlønsprojektet har en vis mulighed for at blive realiseret synes det blandt andet at være begrundet i en analyse af, at den aktuelle indførelse af robotter og ikke mindst denne udviklings formodede vækst i de kommende år vil samle støtte fra såvel jobtruede lønmodtagere samt fremsynede arbejdsgivere. Så vidt jeg kan se er Standing ikke uenig i denne analyse.

En kritik af borgerlønnen og dens præmisser

Selv om jeg kan ha' sympati for dele af borgerlønsprojektet, så har jeg meget svært ved at forstå, hvorfor Christensen og Standing og vistnok alle andre borgerlønstilhængere i den grad forsvarer, at den skal være universel. Dvs. tildeles alle voksne statsborgere (vistnok fra 15 år og derover) samt mennesker med gyldig opholdstilladelse i landet. Og vel at mærke uden hensyntagen til deres indkomst. Forfatterne fremfører blot synspunktet uden nogen videre argumentation. Det forekommer meget ejendommeligt, eftersom det er et centralt kritikpunkt fra skeptikere og modstandere. Naturligvis efter skepsissen omkring effekten på arbejdsudbuddet. Derfor må interesserede samfundsborgere selv forsøge at finde mulige argumenter. Et første muligt argument kan være, at det kan være en måde at frigøre også økonomisk bedrestillede borgere fra det evige pres for at opretholde indtjeningen. Et andet mere gustent argument kan være, at den bedrestillede del af befolkningen via borgerlønnens universelle karakter kan bestikkes til at støtte den. Det er en parallel til Socialdemokratiets argument for universalisme i velfærdsydelse i det danske velfærdssystem – når middelklassen også får ydelserne, så vil de være vanskeligere at rulle tilbage.

Hvorfor ikke modernisere og forbedre velfærdsstaten uden borgerløn?

Som nævnt er det ikke helt klart hvad tilhængerne af borgerløn egentlig betragter som hovedformålet med borgerlønnen. Men lad os blot se på tre målsætninger, der fremføres af Christensen og Standing:

- 1) Øget frihed eller autonomi for den enkelte borger
- 2) Øget tryghed i livet
- 3) Større lighed i fordelingen af samfundsgoderne

Der er ingen tvivl om at der under finanskrisen og den efterfølgende økonomiske krise og stagnation fra 2007-08 og fremefter er sket en kraftig opstramning af kontrollen med modtagere af offentlige ydelser i Danmark såvel som internationalt. Først på det seneste har kritikken af denne overdrevne kontrol vundet gehør i den offentlige debat. Men der er ingen grund til at tro, at denne kontrolsyge ville være anderledes i et samfund med borgerløn.

Behovet for tryghed i den basale økonomi er meget fundamentalt, fordi tryghed med hensyn til en vis mindsteindkomst afgør om folk kan anskaffe sig en ejerbolig og andre større forbrugsgoder som bil. Men argumentet er det samme her, nemlig at borgerlønns størrelse og permanens afhænger af det politiske livs omskiftelighed.

Lighedsmålsætningen opnås ved progressiv beskatning, genindførelse af formuebeskatning samt tilbagerulning af lettelserne i arvebeskatning. Her er det pjat at postulere, at borgerløn kan hjælpe mærkbart.

Bøgernes kvalitet og svagheder

Erik Christensens bog er såvel velskrevet som letlæst med sine 128 små sider. Den er baseret på forfatterens blog på den nu nedlagte portal Modkraft. Forfatteren har gjort sig den umage at bortredigere gentagelserne fra bloggen. Tak for det!

Guy Standings værk på 350 sider er også såvel velskrevet som letlæst. Den har masser af konkrete eksempler på vigtige pointer. Men på mig virker det som spild af læserens tid at skulle have præsenteret disse myriader af eksempler. I stedet burde forfatteren have bragt nogle modeksempler på sine hovedpåstande eller resultater. I så fald ville jeg have haft større tillid til hans hovedsynspunkter.

Men uanset disse kritikpunkter så kommer der forhåbentlig flere skarpe analytiske bidrag i debatten. Der findes allerede nogle fra såvel tilhængere og modstandere som folk, der kan tænke selvstændigt.